

ЗНАЧАЈАН ЈУБИЛЕЈ СРПСКЕ МУЗЕОЛОГИЈЕ

Од Музеја Врбаске бановине до Музеја Републике Српске (1930–2010)

Данашњи Музеј Републике Српске у Бањалуци је водећи и матични музеј у Републици Српској – као ентитету Босне и Херцеговине. Септембра 2010. године је Музеј Републике Српске обележио 80 година рада, будући да је 1930. године у Краљевини Југославији формиран Музеј Врбаске бановине, чији је он формални и стварни наследник. То је била прилика да се низом манифестација (отварањем сталне поставке, тематских изложби, штампањем монографије *Од Музеја Врбаске бановине до Музеја Републике Српске (1930–2010)* и свечаном академијом), којима су присуствовали и председник Републике Српске – проф. др Рајко Кузмановић, др Небојша Радмановић – члан Председништва БиХ из реда српског народа, министар културе Републике Српске г. Антон Касиповић и друге званице, укаже на развој ове институције и њен будући положај.

Колеге музеалци из Сарајева, Зенице, Бијељине и других музеја у БиХ, као и из Црне Горе и Србије, пре свега из Београда и Новог Сада, са којима МРС остварује плодну сарадњу, били су драги гости колегама из Бањалуке. Многи од њих су на свечаној академији добили *захвалнице МРС* поводом овог великог јубилеја, па и писац ових редова.

Музеј Републике Српске формиран је 1992. године – од Музеја Босанске Крајине; навршио је осамнаест година, чиме је постао пунолетан. Пре тога, овај музеј је прошао неколико фаза развоја, делећи судбину средине у којој је деловао. Формиран 1930. године као Музеј Врбаске бановине, он је до 1941. године и напада нацистичких сила на Југославију прешао деветогодишњи пут – од одлуке о оснивању до прикупљања музејског, пре свега етнолошког материјала, отварања првих изложби, трагања за адекватним простором и позиционирања у држави и друштву као важне културне институције.

У ратном периоду 1941–1945. Музеј је потпао под власт Независне Државе Хрватске и у музејском смислу преживео тек захваљујући неколицини савесних Хрвата и муслимана (Срби су били отпуштени и делили су судбину свог народа, над којима је усташки режим извршио геноцид).

По ослобођењу земље од фашизма отпочиње нови живот овог музеја. Међутим, разорни земљотрес 1969. године га је одвео у привремени смештај, све до 1982. године, уз смањену активност и проблеме сваке врсте. Десетогодишње раздобље 1982–1992, када је смештен у део Дома радничке солидарности, било је плодно у сваком погледу.

Међутим, нови рат 1992, сада унутар саме Босне и Херцеговине, који је био последица распада Југославије – иницираног споља и изнутра, кочи развој Музеја све до 1995. године и успостављања мира на основу Дејтонског споразума.

Од 1992. године Музеј делује под називом *Музеј Републике Српске* и у последњој деценији (2000–2010) испољава веома живу, отворену и значајну музеолошку активност, пре свега захваљујући млађим стручним кадровима, а у најновије време, тј. откако је директор ове установе *Љосифа Нага Пувачић*, и због видне и континуиране подршке града Бањалуке и Министарства културе Републике Српске, на челу са *министром Анђелом Касиповићем*. Чини ми се да ретко који министар у окружењу (било кантонални, покрајински, републички) може да се пореди са Касиповићем по љубави према Музеју Републике Српске и финансијској подршци коју указује овој установи културе.

Иако је Бањалука и пре 1929. године, када је постала центар Врбаске бановине, била значајан град и центар привредног и друштвеног живота Босанске Крајине, она је од тада видно напредовала у сваком погледу, а нарочито у културном. Први бан Врбаске бановине, *Светислав – Тиса Милосављевић (1882–1960)*, већ следеће године доноси две одлуке које ће трајно унапредити културу овог подручја: прву одлуку доноси 2. септембра – о оснивању Бановинског народног позоришта, а другу 26. септембра – о оснивању Музеја Врбаске бановине. Он је послушао савет далматинског *академског сликара Драгутина Инкиосирија Медењака (1886–1942)* о оснивању музеја, а био је сретне руке и када је на чело Музеја поставио *академског сликара Сјиригона – Шћипу Боцарића (1876–1941)*. Тадашњи планови

о изградњи зграде Музеја у центру Бањалуке нису могли бити реализовани, што не значи да у наредним годинама неће бити и остварени.

Године 1934, после смештаја у изнајмљеним просторима, Музеј се уселио на први спрат Дома краља Петра Првог и имао први адекватан простор за рад и излагање. Стваралачки доприноси Инкиострија, Боцарића и других обележили су прву *сџалну йосџавку* и прва издања Музеја, о чему је писала и тадашња „Политика“. Подршка бана Милосављевића није изостајала – шта је Боцарић тражио, то је од бана и добијао.

Треба истакнути Боцарићев водич *Врбаска бановина* из 1936. године, који је штампан на четири језика, као и изузетно значајну књигу *Народна орнаментика*, која је 1941. припремљена за штампу у Љубљани, а одштампана тек 1997. године у Бањалуци. Прикупљање предмета материјалне баштине употпуњавали су Боцарићеви планови о проучавању нематеријалне баштине. Све је то прекинуо Други светски рат.

Хрватске усташе су, по проглашењу Независне Државе Хрватске 10. априла 1941. године, започеле *йеноцид* над српским народом. Међу првима у Бањалуци су страдали владика бањалучки Платон (р. 1874), који је мучен, убијен и бачен у реку Врбању, и управник Музеја Врбаске бановине *Сџиригон – Шџиро Боцарић*, који је 6. јуна смењен, 12. јула ухапшен и 19. јула убијен и бачен у Шаранову јаму усташког концлогора Госпић–Јадовно. Развој Музеја је заустављен; промењено му је име у Хрватски државни етнографски музеј и постављени су нови управници, Хрвати или муслимани. Примењујући расне законе, НДХ је отпустила све Србе. Један од управника, фра Велимир – Миле Иловача, залагао се за то да Музеј задржи карактер комплексног музеја: „Бања Лука [ће] убрзо, ако Бог да, постати престолница Н.Д.Х., па ће морати имати своје одјеле музеја...“ Из Музеја су одстрањени предмети српске провенијенције: неки су однети (у Хрватску), а неки уништени.

После ослобођења земље од фашизма (1945) утврђен је број несталих предмета и књига. За управника је 6. августа 1945. постављен сликар *Божидар – Божо Николић* (р. 1904), који је рат провео у избеглиштву у Србији, у Пожаревцу. За кустоса – етнолога постављен је студент Анте Калмета. Иновирана стална поставка отворена је 27. јула 1946.

Стручни кадар је употпуњен препараторима. У јулу 1953. године су Државни етнографски музеј Босанске Крајине и Музеј народног ослобођења обједињени у *Народни музеј у Бањој Луци*, који је смештен у Дом културе (Бански двор). Тада у Музеј долази *ейномузиколој Владо Милошевић*, који је унапредио рад на проучавању музичког фолклора. Педесетих година је уследила жива изложбена активност Музеја, а средином 60-их је премештен у тврђаву Кастел. Разорни земљотрес 1969. године га је оставио без смештаја. У наредних 13 година (све до 1982) Музеј није могао да прима посетиоце.

Коначно, године 1983. Музеј Босанске Крајине се скрасио у Дому радничке солидарности, у коме је 2. јула отворена и стална поставка на 1.650 м². Тада је објављена и VII свеска *Зборника крајишких музеја*, стручног часописа, који је у ранијем периоду излазио с прекидима.

Посетиоци Музеја су наредне године могли да виде изложбу из Москве „Руско народно резбарење и сликање на дрвету од 18. до 20. века“. Године 1985. Музеј привлачи бројну публику својим тематским изложбама: „Умјетничке слике из збирке Музеја“, „Одјећа, вез и накит Босанске Крајине“ и „Живот и култура становништва Змијања“. Изложбе су пратиле пригодни каталози.

Наредних година су у Музеј приспели поклони *йородице Умићевић* (пет слика Шпире Боцарића) и заоставштина *академика Владе Милошевића* (кућа у Бањалуци, књиге итд.). И од *йородице Маслеша* је добијен стамбени простор, у којем је уређена спомен-соба револуционара Веселина Маслеше, а од *йородице Гарић* фото-документација Воје Гарића, фотографа листа „Ослобођење“ (око 5.000 негатива). Године 1991. је реализована изложба „Народни музички инструменти“ аутора Васе Поповића.

Ратне године у Босни и Херцеговини (1992–1995) обележене су недостатком електричне енергије, осипањем запослених, нередовним исплатама зарада и другим проблемима. *Оглуком Владе РС од 14. новембра 1992. йодине Музеј Босанске Крајине йреименован је у Музеј Рейублике Срџске и йроџлашен централном музејском инстџиџуџијом у Рейублици Срџској*. Ратни директор, Васо Поповић, настојао је да сачува фондусе Музеја, а сваке године су реализоване тематске изложбе, вршена ограничена археолошка ископавања итд. Године 1994. је обележена 100-годишњица излагања *Срџској ейноџграфској*

зборника, као и годишњице смрти етнолога Јована Ердељановића и Тихомира Ђорђевића, те Миленка Филиповића. У последњој ратној години (1995) реализована је изложба „Историја Музеја“ Милице Радојчић, поводом 65. година од оснивања Музеја Врбаске бановине.

У првим годинама после грађанског рата у БиХ, под руководством директора Милице Радојчић је скинута стална поставка – због прокишњавања крова. За време управљања овом установом мр Љубана Бајића извршена је санација централног грејања и вентилационог система; запослени су нови стручни кадрови.

Музеј је 2001. предводио активности везане за формирање Удружења музејских радника Републике Српске, стручног тела које ће се бринути за развој музеологије у овој републици.

Годину 2005. је обележила велика крађа експоната из Музеја, вредних око 100.000 евра. Музеј није био адекватно обезбеђен, што не представља изузетак у односу на друге музеје у окружењу, па и музеје у Србији.

Почетком 2006. године је на чело установе дошла госпођа Нада Пувачић, која је, уз подршку Министарства културе Републике Српске, покренула обиман *процес ревитализације и афирмације Музеја*. Резултати већ стручно стасалих, млађих сарадника Музеја постали су видљиви – захваљујући многобројним стручним радовима, изложбама, активностима у стручним органима, домаћим и међународним. Музеј је ушао у међународне пројекте шведске организације СНwВ (*Културно наслеђе без граница*), као и у организацију *Ноћ музеја*. Он је показао напредак у свим областима музеолошког рада (истраживању, излагању, размени изложби, конзервацији и рестаурацији, публикавању, стручном усавршавању, међународној сарадњи итд.).

С друге стране, Музеј Републике Српске се, афирмишући делатност Музеја Врбаске бановине, вратио коренима и традицијама које су прекидане ратовима.

Већ 2007. године је реализован значајан пројекат мултимедијалног карактера „Јасеновац – систем усташких логора смрти“. Ова тема је игнорисана претходних деценија. Музеј је продукцијски подржао први етнолошки филм „Косци“ аутора Владимира Ђукановића, прву ликовну колонију итд. У музејском простору су организована предавања на актуелне историјске, језичке и друге теме.

Већ 2008. године је реализовано око 30 ауторских изложби, а 2009. године су изложбе МРС гостовале у разним градовима РС, БиХ, Србије, Црне Горе итд.

У овом периоду је посвећена пажња (и средства) *ојкују музеалија*, што је рак-рана многих српских музеја.

Актуелни тренутак Музеја Републике Српске, сагледан у склопу обележавања 80 година музеологије у Бањалуци, упућује на будући развој ове установе, који неће бити могућ без изградње *наменске зграде Музеја*. Ако је Република Српска веома брзо могла да изгради зграду Владе РС, зграду Радио-телевизије РС, зграду Академије наука и умјетности РС, за очекивати је да ће се веома брзо исто десити и са зградом Музеја РС. Планови постоје већ 80 година.

На крају рецимо и то да монографија *Од Музеја Врбаске бановине до Музеја Републике Српске (1930–2010)*, која је богато илустрована и одштампана на квалитетном папиру, представља право огледало ове значајне музејске установе.

Др Драго Њејован

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ЈУБИЛЕЈА – 90 ГОДИНА ОД РОЂЕЊА ЗОРАНА ПЕТРОВИЋА, СЛИКАРА, ПРОФЕСОРА И ПИСЦА

Идеја о обележавању јубилеја – 90 година од рођења Зорана Петровића, настала је у сарадњи четири банатске установе културе: Галерије „Јован Поповић“ у Опову са Општинском народном библиотеком, Градског музеја у Вршцу, Народног музеја у Панчеву и Савремене галерије у Зрењанину.

Током 2011. године су организоване четири изложбе. У Галерији „Јован Поповић“, у јулу, изложени су радови Зорана Петровића из фонда ове оповачке галерије и Месне заједнице села Сакуле. У вршачком Градском музеју је, током септембра, публика могла да погледа Петровићеве скулптуре, колаже, цртеже и аквареле – на изложби *Дарови Стеријиног прагу – леђа у Градском музеју Вршац*. Народни музеј у Панчеву је, у октобру, приредио у селу Глогоњ експозицију дела из својих фондова и легата, под називом *Банатско-војвођански мојиви*. На изложби *Зоран Петровић – уметник, професор, културни ђосленик* Савремена галерија у Зрењанину је, у септембру, представила Петровићеве радове из свог фонда. Сваку од ових изложби пратио је посебан каталог.

Координатор пројекта Пал Дечов, академски сликар и директор Галерије „Јован Поповић“, био је, заправо, творац идеје о обележавању јубилеја и штампању једне комплексне публикације. У заједничком каталогу, који садржи потпуно нове податке, прикупљене током реализације пројекта везаног за обележавање јубилеја, заступљени су подаци добијени претходним истраживањима Петровићевог опуса. Концепт и структуру каталога чине текстови историчара уметности, ликовних критичара и теоретичара уметности. Ту се налази штампана рецензија Беле Дуранџија и текстови других аутора – Саве Степанова, Пала Дечова, Драгане Куручев, Светлане Михајловић-Радивојевић и Сунчице Ламбић-Фењчев. Поред нових текстова, у каталогу су се нашли цитати, па и комплетни текстови о Зорану Петровићу чији су аутори Јерко Денегри, Срето Бошњак, Лазар Трифуновић, Миодраг Б. Протић, Гроздана Шарчевић, Павле Васић, Зоран Павловић, Ђорђе Кадјевић, Надежда Јовановић, Невенка Кованџић и Душан Белча. Такође су заступљени фрагменти текстова самог Зорана Петровића.

Сликарова биографија је ажурирана подацима о новијој литератури, самосталним и групним изложбама, пописом дела у музејским, галеријским, приватним и другим колекцијама. У биографији је дат и обавезан осврт на Петровићев рад за позориште, филм и телевизију.

Документација и бројне фотографије су преузете из фондова Галерије „Јован Поповић“ у Опову, Градског музеја у Вршцу, Народног музеја у Панчеву и Савремене галерије у Зрењанину.

Пројекат су финансијски помогли Министарство културе Републике Србије, Општина Опово, Општина Вршац и Град Панчево.

Зоран Петровић рођен је 7. априла 1921. године у селу Сакуле у Банату. Гимназију је завршио у Панчеву. Дипломирао је 1948. године на Академији за ликовне уметности у Београду, на Одсеку за сликарство. Специјалку у класи Ђорђа Андрејевића Куна завршио је 1949. На студијама су му предавали Васа Поморишац, Мило Милуновић и Иван Табаковић.

Бавио се сликарством, цртежом, графиком, колажом, скулптуром (на бази ливеног и вареног метала).

Излагао је на бројним групним изложбама у земљи и иностранству, а 1961. године је био представник Југославије на VI бијеналу у Сао Паулу у Бразилу. Том приликом је добио награду за цртеже *Leirner* фондације. Имао је бројне самосталне изложбе у тадашњој Југославији – у Београду, Новом Саду, Зрењанину, Нишу, Панчеву, као и у иностранству: у Паризу, Венецији, Лондону ... Његова дела се налазе у музејима, галеријама и приватним колекцијама широм света.

Професорским радом се бавио на Факултету ликовних уметности у Београду, и то од 1949. до 1986. године, где је предавао цртање и сликање. Био је члан групе *Самостални* и *Децембарске групе*. Један је од оснивача уметничких колонија у Бачкој Тополи и Ечкој. Активан је и у раду Колоније „Делиблатски песак“, као и у раду колонија у Сенти, Вршцу, Панчеву ... Од 1975. године почиње да се бави скулптуром на принципу вареног и ливеног гвожђа. Аутор је чувене *Машинобаладе*, мапе цртежа и текстова, која је настајала од 1958. до 1966. године.

Ликовна уметност није једина област његовог интересовања. Као заљубљеник у равничарски предео и људе војвођанског поднебља, он оставља запажена књижевна дела посвећена завичају. Матица српска му је 1969. објавила књигу *Село Сакуле у Банату*, чије се друго издање појављује 1986. године. Драмска адаптације ове књиге – под истим насловом, али и у другим верзијама (*Пенџери равнице*, *Па изволише у Сакуле* и *Банатске слике и њриликe*), извођена је у позориштима скоро хиљаду пута. Дrame *Бећарац* и *Сакуљани*, а о *капитулу* такође постижу успех код публике. Серију од седам емисија *Банатска казивања* (монодраме) емитовала је ТВ Београд. Филм *Хиџлер из нашег сокака* је, по сценарију Зорана Петровића, реализовала филмска кућа Јадран филм из Загреба. Ово филмско остварење је 1975. године на Пулском фестивалу добило *Сребрну арену* за режију и главну мушку улогу.

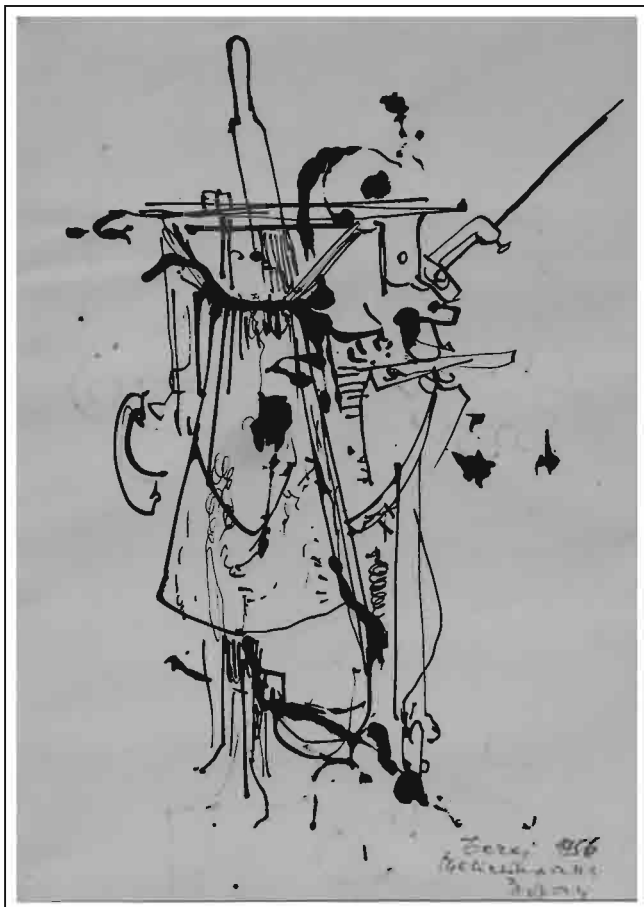
Петровић је био члан Удружења драмских писаца Србије. Године 1970. је на Стеријином позорју добио Награду града Вршца за савремену комедију. Од општине Опово је 1987. године добио *Златну њлакећу* за писану реч о завичају. Његови текстови

*Аморфношћ у кругу, 1961,
Народни музеј Панчево*

*Бела чајња, 1987,
Градски музеј Вршац*

се налазе у *Лейојису Мајице српске*, часопису *Књижевности* и листу *Панчевац*.

У породичној кући у Сакулама је 1979. године поставио сталну изложбу својих дела – слика, цртежа и скулптура. Панчеву, граду свог школовања, оставља посебно богат легат. У Градском музеју у Вршцу се, такође, налази легат са преко 50 цртежа, колажа и скулптура.

Зоран Петровић је добитник бројних награда у земљи иностранству. Године 1996. је проглашен почасним грађанином Вршца.

Драјана Куручев

Горе:
Текстилна, 1956,
Галерија „Јован Поповић“, Ојово

Доле:
Виолета технолој, 1976.
Месна заједница Сакуле